

RAZGOVOR S PROF. DR. SC. VESNOM VLAHOVIĆ-ŠTETIĆ, PROFESORICOM NA KATEDRI ZA ŠKOLSKU PSIHOLOGIJU

DOI 10.17234/9789531757782.13

Vesna Vlahović-Štetić diplomirala je psihologiju u Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu 1982. godine. Od 2017. do 2020. obnaša dužnost dekanice Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Počeci razvoja školske psihologije u Hrvatskoj (od kraja 1930-ih do kraja 1970-ih godina)

Kada je započeo razvoj školske, odnosno pedagoške psihologije u Hrvatskoj?

Teško je odrediti točan trenutak kad počinje razvoj školske psihologije kod nas. Kao što znate, nakon osnutka Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju na Fiziološkom institutu Medicinskog fakulteta 1920. godine, 1929. godine Ramiro Bujas izabran je za docenta iz eksperimentalne psihologije na Filozofskom fakultetu, a tada je osnovana i posebna Katedra za psihologiju na Filozofskom fakultetu. U fakultetskom izvještaju iz 1950. spominju se Katedra za industrijsku, eksperimentalnu i fiziološku psihologiju. Iste akademske godine u redu predavanja je i predmet Pedagoška psihologija. Tek 1957. godine Filozofski fakultet u Zagrebu ustrojen je po odsjecima i katedrama unutar odsjeka. Prema dostupnim podacima, Ivana Car-Gavrilović počela je predavati pedagošku psihologiju u Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu 1960. godine. Nakon što je doktorirala 1962. godine postala je voditelj, odnosno predstojnica Katedre za pedagošku psihologiju. To su neki podaci o samim počecima nastave pedagoške psihologije (što je bio u ono vrijeme uobičajen naziv) u Odsjeku za psihologiju.

Počeci razvitka pedagoške psihologije u Hrvatskoj mogu se vezati uz Ramira Bujasa?

Ramiro Bujas u jednom svom dokumentu govori kako su se u doba početaka za školsku psihologiju interesirali pedagozi pa je tako ona dobila i svoje mjesto kao predmet na Višoj pedagoškoj školi. Jasno je da školska psihologija i pedagogija imaju neke dodirne točke i u to doba i danas, kako u praktičnom tako i u akademskom djelovanju. Teme kojima se bavila pedagoška psihologija tada imale su odjeka u pedagoškoj praksi, kao i u području profesionalne orijentacije.

Kakav položaj je školska psihologija imala u psihologiji općenito u Hrvatskoj i Jugoslaviji u ranim počecima?

Studij psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u samim je počecima imao cilj da se obrazuju srednjoškolski nastavnici psihologije i znanstvenici. Izravna posljedica bila je da je većina psihologa u početnim fazama razvoja psihologije u Hrvatskoj radila upravo u školama. Osim toga, početni razvoj testova bio je vezan uz školski kontekst – primjerice, razvoj testova znanja i početna ispitivanja valjanosti testova. Kasnije se razvija obrazovanje psihologa kao struke, ne nužno vezane uz nastavu, pa tako i obrazovanje psihologa za rad u školama u funkciji školskog psihologa. No, bez sumnje utjecaj psihologa u obrazovanju je bio popriličan – na inicijativu Ivane Car-Gavrilović, tada školske psihologinje, 1955. godine s radom je počela eksperimentalna gimnazija u kojoj se željelo provjeravati testove znanja i ispitivati efikasnost nastavnih metoda.

Ukoliko se uspoređuje znanstvena aktivnost u području školske psihologije u bivšoj Jugoslaviji, onda, kako je u jednom tekstu nastalom šezdesetih godina prošlog stoljeća konstatirao Zoran Bujas, to je područje bilo zastupljenije u Beogradu i Ljubljani nego u Zagrebu. Dakle, položaj školske psihologije u znanstvenoj produkciji u Hrvatskoj je očito mogao biti i bolji.

Koje teme su prevladavale u ranim počecima školske psihologije u Hrvatskoj?

Jedna od glavnih tema kojima su se istraživači bavili u to doba bila je dokimologija. Radilo se na konstrukciji testova znanja, a nakon toga na usporedbi školskih ocjena učenika s rezultatima u testovima znanja iz istih predmeta. Ispitivana je valjanost testova znanja, ali i utjecaj broja informacija koje dobiva nastavnik tijekom ispitivanja učenika na točnost nastavničkih procjena učeničkog znanja. Ispitivala se prognostička valjanost rezultata na testovima znanja, inteligencije i osnovnoškolskih ocjena za uspjeh u gimnaziji. Neka istraživanja bavila su se motivacijom učenika, a bilo je i istraživanja o utjecaju obiteljskih činitelja na školski uspjeh učenika. Kad pogledate tu tematiku, ona je i danas prisutna i relevantna. Kod stručnih radova javljaju se teme vezane uz psihološko opažanje djece, odnos psihologije i pedagogije, rad školskog psihologa te teme vezane uz probleme ponašanja učenika. Sjećam se da sam tijekom svog studiranja čitala neke od tih radova. Cilj je bio da mi studenti upoznamo povijesne radove, i činili su mi se baš zgodnima, metodološki izazovnima i zanimljivima.

Koji su najistaknutiji pojedinci koji su pridonijeli razvoju školske psihologije u ranom razvoju školske psihologije?

Prvo ime koje se javlja u tom području je Ramiro Bujas koji je pisao o ocjenjivanju i počeo se tom problematikom baviti vrlo rano. Kasnije se javljaju imena

Zorana Bujasa, Branke Lazić, Ivane Car-Gavrilović, Ante Fulgosija, Božice Bartolović, Tomislava Grgina.

Neki od njih bavili su se i poslije područjem obrazovanja, a nekima je to bio trenutni interes koji se kasnije promijenio. Kad je riječ o školskim psiholozima u praksi, onda u tom razdoblju treba svakako spomenuti i Ivana Furlana koji je kasnije došao na Odsjek za psihologiju i bavio se razvojnom psihologijom.

Razvoj školske psihologije 1980-ih i 1990-ih godina

U kojem se smjeru razvijala školska psihologija 1980-ih godina kod nas?

Tih godina postoji već značajan broj školskih psihologa u osnovnim i srednjim školama. Poneki rade kao nastavnici psihologije, no većina su ili stručni suradnici ili rade djelomice kao nastavnici, a djelomice kao stručni suradnici u školama. Psihologija se uspjela u školskoj praksi dokazati kao izuzetno važna i vrijedna, a psiholozi kao potrebni stručnjaci.

U znanstvenom smislu u to doba velik interes bio je posvećivan ocjenjivanju. Naime, i u Zadru je prof. Grgina zanimala ta tema, a i u Zagrebu se doc. Bartolović bavila takvim istraživanjima. U Rijeci, trećem studiju psihologije koji je postojao u to vrijeme u Hrvatskoj, prof. Arar je kombinirala svoj interes za školsku i kognitivnu psihologiju.

Koje promjene su se dogodile u istraživačkoj praksi u području školske psihologije 1990-ih?

Moj je dojam da se u to doba školska psihologija više okrenula kognitivnoj psihologiji i da je u većini istraživanja to postao dominantan pristup. U formalnom smislu došlo je do boljeg definiranja pojmova pa se tako napušta termin „pedagoška psihologija“ i počinju jasnije razlikovati pojmovi „školska psihologija“ i „psihologija obrazovanja“. Naime, kad govorimo o istraživanju činitelja koji dovode do određenih obrazovnih ishoda, govorimo o psihologiji obrazovanja. Kad govorimo o praksi i radu psihologa u školi, onda je pravi termin školska psihologija, a školska praksa u svom djelovanju zahtijeva znanja iz psihologije obrazovanja, ali i iz brojnih drugih područja psihologije kao, primjerice, razvojne psihologije, kliničke psihologije, psihometrije...

Koje osobe su najznačajnije za razvoj školske psihologije 1980-ih i 1990-ih godina?

Brojni su psiholozi u to doba, kao i danas, u školama odlično obavljali svoj posao i teško mi je reći tko su bili najznačajniji pojedinci. Izdvojit ću samo dva imena kolegica koje su bile prepoznate kao sjajne školske psihologinje, a ja ih spominjem zato što je njihov rad imao izravan utjecaj na moje razumijevanje cjelokupnog područja školske psihologije. To su Gorana Hitrec i Jasenka Pregrad.

U istraživačkom području znatan doprinos dali su ljudi koje sam već spominjala, kao Tomislav Grgin, Božica Bartolović, Ljiljana Arar, a veliki pomak na zagrebačkom Odsjeku za psihologiju dogodio se prelaskom prof. Vlaste Vizek Vidović s tadašnje Katedre za psihologiju rada na Katedru za školsku psihologiju. Vlasta je već prije pokazivala interes za pitanja vezana uz obrazovanje, pa je tako vodila projekt koji se bavio opisnim i brojčanim ocjenjivanjem učenika, a svojim prelaskom u područje obrazovanja dala je snažan zamah ovom području.

Kada i kako započinje Vaša uključenost u školsku psihologiju?

Moj interes za područje obrazovanja počinje tek nakon studija. Naime, na početku studija zanimala me klinička psihologija, a na kraju više psihologija rada. No, nakon studija, početkom osamdesetih, dobila sam posao kao asistentica profesora Grgina na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zadru. To je za mene bila velika promjena, od područja kojim sam se u poslu trebala baviti pa sve do odlaska iz Zagreba u novu sredinu. Tad sam se počela baviti obrazovanjem, zainteresirala se za to područje, i to je evo potrajalo do danas. Nakon pet godina rada u Zadru vratila sam se u Zagreb na asistentsko mjesto na Katedri za školsku psihologiju kod doc. dr. sc. Božice Bartolović. Tako sam se i u Zagrebu nastavila nastavno i znanstveno baviti obrazovanjem, odnosno školskom psihologijom.

Stanje u školskoj psihologiji danas

U kojem smjeru se razvija školska psihologija/psihologija obrazovanja u Hrvatskoj?

To je danas daleko bogatije područje i po broju ljudi i po broju tema koje se istražuju. U praksi djeluje velik broj psihologa u osnovnim i srednjim školama te valja istaknuti da je obrazovanje područje u kojem je zaposlen najveći broj psihologa u Hrvatskoj. No, sigurno ima još prostora za njihovo zapošljavanje, tim više što su se pokazali kao vrlo efikasni stručnjaci u školskoj praksi. Mislim da je u istraživanjima i dalje dominantna paradigma kognitivne psihologije te da je otvoren i dobro istraživani vrlo velik broj tema – od specifičnih područja poučavanja, motivacije učenika i učitelja, vršnjačkog nasilja u školama itd...

Koje su razlike (i sličnosti) u istraživačkim trendovima na različitim visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj?

Kad je riječ o institucijama na kojima se studira psihologija onda treba reći da postoji različita zastupljenost psihologije obrazovanja odnosno školske psihologije u njihovim programima. Većina studija psihologije ima dva obvezna kolegija na diplomskom studiju vezana uz obrazovanje, što mislim da govori o važnosti koja se na tim institucijama pridaje ovom području. Kad govorimo o istraživačkim trendovima u obrazovanju čini mi se da je za Odsjek za psihologiju

Filozofskog fakulteta u Zagrebu karakteristično da se zadnjih dvadesetak godina bavi motivacijom u obrazovanju te istraživanjima vezanim uz učenje i poučavanje matematike i prirodnih znanosti. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci poznat je po istraživanjima u području čitanja, što je zasluga prof. Svjetlane Kolić Vehovec, a na Odjelu za psihologiju u Zadru jasan je trend bavljenja motivacijom i samoregulacijom učenja zaslugom prof. Izabele Sorić. To su nekako jasno profilirani i prepoznatljivi „brendovi“. Ostali studiji su nešto mlađi i teško je govoriti o istraživačkim trendovima ali je vidljiva njihova značajna istraživačka djelatnost u području. No, brojna istraživanja u području obrazovanja odvijaju se i na drugim institucijama, npr. na Institutu za društvena istraživanja, Institutu Ivo Pilar i na učiteljskim fakultetima u zemlji.

Jesu li se, prema Vašem mišljenju, dogodile promjene u školskoj psihologiji u istraživačkom smislu od Vašeg dolaska na Odsjek za psihologiju u Zagrebu do danas? Koje promjene su se dogodile?

Govorimo o dugom razdoblju i kad se osvrnem na njega, primjećujem velike promjene koje su se dogodile. Došla sam na katedru koja je imala jednu nastavnicu, danas ih imamo četiri – osim mene tu su kolegice Nina Pavlin Bernardić, Aleksandra Huić i Vanja Putarek. Mislim da smo odličan tim, a istraživački interesi su nam komplementarni. Važno je da svaka od nas ima svoje područje istraživačkih interesa, a da to istodobno čini koherentnu cjelinu. U razdoblju o kojem govorimo došlo je do jasnoga istraživačkog profiliranja u smjeru primijenjene psihologije kad je riječ o znanstvenim i o stručnim radovima. Naime, mislim da netko tko se na fakultetu bavi područjem primijenjene psihologije, treba biti i znanstveno i stručno produktivan, a istraživanja moraju, osim znanstvenog doprinosa, upućivati i na moguća rješenja problema u praksi. Mi smo danas kao tim u stanju ponuditi razne istraživačke i edukativne sadržaje i našim studentima i stručnoj javnosti.

Određenu sliku o znanstvenim istraživanjima u području školske psihologije može nam dati popis obranjenih disertacija u Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Ukupno je do kraja 2018. godine bilo 27 obranjenih doktorskih disertacija (popis disertacija nalazi se u nastavku ovog teksta). Prvu disertaciju, koja se može svrstati u područje školske psihologije ili psihologije obrazovanja, obranio je 1955. godine R. Đorđevski koji je vodio studij psihologije u Skopju. Ta disertacija kao i one od B. Sorokina (1960.), I. Car-Gavrilović (1962.) te B. Bartolović (1982.) bile su usmjerene na metodološka pitanja ocjenjivanja i procjenjivanja školskog znanja, što je bilo u tradiciji istraživanja u zagrebačkom Odsjeku za psihologiju. Od otprilike osamdesetih, a najviše od devedesetih godina prošlog stoljeća teme disertacija sve više su usmjeravane na različite probleme koji su važni za školsku psihologiju, a u nekoliko njih (S. Ovčar, 1985.; V. Vlahović-Štetić, 1996.; N. Pavlić-Bernardić, 2010.; D. Rovani, 2011., N. Ćurković, 2012.; J. Šabić) istraživana su pitanja nastave i učenja matematike.

Kakav je danas utjecaj školske psihologije na hrvatsku obrazovnu politiku i praksu?

Sasvim kratko – nedovoljan. Naime, mislim da se školske psihologe, uključujući i nas po fakultetima i institutima, ne čuje dovoljno, a imamo što reći. Možda nismo dovoljno glasni, ali sigurna sam da su, primjerice, kolegice i kolege koji su se bavili kurikularnom reformom bili glasni, a ipak rezultati nisu bili odgovarajući. Kad je riječ o praksi, svi se sžete školskih psihologa u kriznim situacijama u kojima treba brzo i efikasno rješavati probleme ili sanirati posljedice. Tada se spominje kako je psihologa premalo po školama i kako bi ih svakako trebalo zapošljavati. Nakon krize situacija se smiri, sve utihne pa i priča o potrebama za psiholozima.

Prati li i na koji način školska psihologija promjene i potrebe hrvatskog društva?

Psiholozi, koji se bave istraživanjima u području obrazovanja, prate promjene i potrebe obrazovnog sustava. To se vidi po istraživačkim trendovima u kojima se ističu radovi o motivaciji i samoregulaciji – a to je veliki problem današnjih učenika, zatim radovi vezani uz kognitivne i metakognitivne strategije. Uočljiva su i istraživanja vezana uz vršnjačko nasilje, primjerice ispitivanja zaštitnih i rizičnih čimbenika za takve oblike ponašanja. Školski psiholozi u praksi osjećaju potrebe učenika pa provode edukacije o samoregulaciji i strategijama, a razvijaju i preventivne programe protiv vršnjačkog nasilja.

Budućnost školske psihologije

Što mislite, u kojem smjeru će se razvijati školska psihologija u Hrvatskoj?

Vjerujem da će se osnovne i srednje škole bolje ekipirati psiholozima i da će se korist od toga odmah vidjeti. Psiholozi mogu jako puno pridonijeti i poučavanju i dobrobiti učenika i učitelja. Ja inače mislim da je posao školskog psihologa najbolji od svih poslova psihologa – radite sa mladom populacijom i imate slobodu organizirati svoj posao tako da efikasno potičete njihov razvoj. Dakle, nadam se da će sve škole imati psihologe. Moram priznati da me, s druge strane, brine da ne dođe do hiperprodukcije psihologa u Hrvatskoj. Naime, iz mog rada u Odboru za Obrazovanje EFPA-e, znam da se to dogodilo u nekim zemljama i izravna posljedica je da je ugled profesije jako opao. No, da se vratim na psihologe u obrazovanju. Mislim da će se profilirati istraživačke skupine koje će sve intenzivnije istraživati procese u obrazovnom sustavu i jasno upozoravati u kojem smjeru treba ići.

U kojim pitanjima bi školska psihologija mogla dati najveći doprinos hrvatskim obrazovnim potrebama i društvu u budućnosti?

U ovom trenutku ne znamo što će biti s kurikularnom reformom. Psiholozi su već pokazali da bi tu mogli dati velik doprinos. Vjerujem da će buduća istraživanja

vezana uz učenje i poučavanje, uz motivaciju i slične teme, omogućiti još bolji doprinos svakodnevnoj praksi u školama. Osim reforme sustava i istraživačkih aktivnosti, svakodnevni rad školskih psihologa doprinosi kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju djece i mladih. Dobrobit učenika treba školskim psiholozima uvijek biti na prvom mjestu i većina se kolegica i kolega u praksi svakodnevno vodi tom idejom. Mislim da je to trajan doprinos i odgovor na potrebe učenika, a time i društva.

*Razgovor vodila Vanja Putarek, asistentica na Katedri za školsku psihologiju
Filozofskog fakulteta u Zagrebu.*

DODATAK

*Popis disertacija u području školske psihologije obranjenih do kraja 2018. godine
u Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.*

*Sastavila asistentica Vanja Putarek uz pomoć
kolegica Marijane Glavica i Biserke Pešec.*

- Dorđevski, Risto (1955). *Prognostička valjanost ocjena u učiteljskoj školi za uspjeh u zvanju učitelja.*
- Lazić, Branka (1959). Školski uspjeh učenika u odnosu na položaj u strukturi razrednog kolektiva.
- Sorokin, Borislav (1960). *Komparativna valjanost testova znanja.*
- Car-Gavrilović, Ivana (1962). *Prognostička valjanost testova znanja, testova inteligencije i ocjena u osnovnoj školi za uspjeh u gimnaziji.*
- Bartolović, Božica (1982). *Ispitivanje metrijskih karakteristika skale školskih ocjena u funkciji različitih načina ocjenjivanja.*
- Ovčar, Stjepan (1985). *Razvijanje mišljenja u nastavi matematike.*
- Ferbežer, Ivan (1992). *Veljavnost in zanesljivost ocen učiteljev pri odkrivanju in spremljanju nadarjenih učencev.*
- Vlahović-Štetić, Vesna (1996). *Problemski matematički zadaci i uspješnost njihova rješavanja u početku školovanja.*
- Sorić, Izabela (1998). *Usporedba osnovnih postavki Weinerove i Lazarusove teorije emocija u školskoj situaciji ispitivanja znanja.*
- Klarin, Mira (2000). *Odnosi in obitelji i s vršnjacima kao prediktori različitih aspekata prilagodbe u školi.*
- Pavin Ivanec, Tea (2008). *Odrednice pristupa učenju i poučavanju u srednjoškolskom kontekstu.*
- Rončević Zubković, Barbara (2008). *Uloga radnog pamćenja i strategijskog procesiranja u razumijevanju pri čitanju kod djece.*
- Burić, Irena (2010). *Provjera Pekrunove teorije kontrole i vrijednosti.*
- Jugović, Ivana (2010). *Važnost rodnih uloga i stereotipa u objašnjenju obrazovnog postignuća i odabira studija.*

- Pavlin-Bernardić, Nina (2010). *Strategije rješavanja matematičkih zadataka.*
- Rački, Željko (2010). *Longitudinalno istraživanje razvoja kreativnosti osnovnoškolske djece.*
- Ristić Dedić, Zrinka (2010). *Ispitivanje motivacijskih i metakognitivnih čimbenika procesa istraživačkog učenja u računalno podržanom okruženju.*
- Pahljina-Reinić, Rosanda (2011). *Osobni i kontekstualni ciljevi postignuća u samoreguliranom učenju.*
- Rovan, Daria (2011). *Odrednice odabira ciljeva pri učenju matematike u visokom obrazovanju.*
- Ćurković, Natalija (2012). *Provjera postavki modificirane Bloomove taksonomije u području matematike.*
- Mujagić, Amela (2012). *Konzistentnost i situacijska uvjetovanost kognitivnih i motivacijskih komponentata učenja.*
- Nikčević-Milković, Anela (2012). *Samoregulacija učenja u području pisanja.*
- Šimić Šašić, Slavica (2012). *Kvaliteta interakcije nastavnika i učenika na različitim razinama obrazovanja.*
- Dević, Ivan (2015). *Odrednice školskoga postignuća učenika.*
- Vrdoljak, Gabrijela (2015). *Ciljne orijentacije za učenje, ličnost i obrazovni ishodi u nastavi fizike.*
- Marinović, Luka (2016). *Provjera Biggsova modela učenja 3P.*
- Šabić, Josip (2018). *Konfirmatorni pristup istraživanju rodnih razlika u uspješnosti rješavanja matematičkih zadataka.*